

TANÍTÓKÉPZÉSÜNK SZÍNVONALPROBLÉMÁI

Tízéves a hazai felsőfokú tanítóképzés. Úgy véljük, hogy ennyi idő már elegendő tapasztalati alapot ad működésének megvizsgálására, színvonalproblémáinak felvetésére: mai tanítóképzésünk milyen színvonallal indult el 1959 szeptemberében, hogyan változott a színvonala az elmúlt évek során, melyek a színvonalproblémái ma, s milyen fejlődési lehetőségei vannak a távoli jövőben.

I.

1. Az 1958 : 26. tvr. tanítóképző intézeteink *felügyeletét* és igazgatását a művelődésügyi miniszter közvetlen hatáskörébe utalta, s ezzel megszüntette helyi jellegű tanácsi felügyeletüket. A központi felügyelettel és igazgatással egységesebbé, célszerűbbé, szakszerűbbé, színvonalasabbá vált tanítóképzésünk irányítása. A megyei tanácsok egy, esetleg két tanítóképzőjük szakszerű irányítását nem biztosíthatták. A tanítóképzés ügyeinek intézése a minisztériumon belül az önálló tanítóképző intézeti osztály feladata volt. Az osztály a felsőoktatási főosztályhoz s így a felsőoktatási intézmények felügyeletét gyakorló miniszterhelyettes hatásköre alá tartozott.

2. Az új intézetek megszervezésének egyik lényeges feladata *a személyi kérdések megoldása*, az igazgatók kiválasztása volt. Kiválasztásuk, vezetésre való alkalmasságuk eldöntésének szempontjai fontossági sorrendben a következők voltak: 1. politikai, erkölcsi, világnézeti meggyőződésük szilárdsága; 2. emberi magatartásuk; 3. szaktudásuk. Az új felsőoktatási intézmények vezetésével, irányításával megbízott tizenegy igazgató közül négy már működött a tanítóképzés területén, hét még nem. Minthogy a szakintézmény szakszerű irányítását már az elinduláskor biztosítani kellett, hét intézetben a szakigazgatást volt középfokú tanítóképző intézeti igazgatók, igazgatóhelyettesek igazgatóhelyettesi kinevezésével oldotta meg a minisztérium.

Az intézeti oktatók kiválasztásának, kinevezésének szempontjai azonosak voltak az igazgatóknál alkalmazott szempontokkal. A kinevezett intézeti tanároknak csak mintegy 50 %-a volt tájékozott, volt otthonos a tanítóképzésben. A tanítóképzés sajátágos szakfeladatainak megoldása, az oktató-nevelő munka teljes értékű végzése feltétlenül megkívánja az általános iskola alsó tagozata tanítási kérdéseiben, módszerében való alapos jártasságot, annak megszerzését.

3. A tanítóképző intézetek működésének megkezdésekor rendkívül komoly problémát jelentett az intézetek *megfelelő hallgatókkal való benépesítése*, az országos felvételi keretszám betöltése. Világosan mutatja ezt a felsőoktatási in-

tézményekbe az 1959/60. tanévre felvett hallgatók érettségi eredmény szerinti alábbi százalékos megoszlása.

Intézménytípus	Kitűnő	Jeles	Jó	Közepes, elégséges
Tudományegyetem	33,4	26,4	29,5	10,7
Műszaki egyetem	33,2	23,5	31,7	11,6
Orvostudományegyetem	39,5	24,3	25,4	10,8
Pedagógiai főiskola	8,9	19,4	43,1	28,6
Tanító- és óvónőképző	2,3	8,1	33,9	55,7
Agráregyetem	12,9	17,6	39,0	30,5
Tanítóképző (1960/61.)	3,6	9,2	29,8	57,4
Óvónőképző (1960/61.)	0,0	2,0	20,0	78,0

A tanítóképző intézetek hallgatóinak érettségi színvonala a megindulás idején nyugtalanítóan alacsony volt. A hallgatók csak sikeres felvételi vizsga alapján voltak felvehetők. Felvételi vizsgára csak azok voltak bocsáthatók, akik testileg, egészségileg és zenei hallás szempontjából alkalmasnak bizonyultak a tanítói pályára. A felvételi vizsgán a jelentkezők pedagógiai rátermettségét, nyelvi kultúráját és rajzkészségét értékelte a bizottság. Minthogy az intézetek benépesítése komoly problémát jelentett, a felvételi vizsgák bizonyos mértékben formális jellegűek voltak.

4. Az új felsőoktatási intézmények megszervezésében rendkívüli feladatot jelentett *tantérvének, programjainak, jegyzeteinek megalkotása*. A középfokú tanítóképző tantervi anyaga, rendszere oly nagy mértékben tért el a felsőoktatási intézmény tartalmi igényétől, hogy a probléma megoldásához nem lehetett alapul venni. Hazánkban felsőoktatási rendszerű tanítóképzői tantervek, programok nem készültek. Elmondható, hogy a minisztérium tanítóképző intézeti osztálya, az erre a célra megalakított „Országos munkabizottság” bevonásával, az új intézmény oktató-nevelő munkájának megindításához életképes tantervet, programokat és jegyzeteket alkotott meg. A tanterv feltűnő hiányossága, hogy a matematika, amely pedig az alsó tagozat súlyponti tárgya, nem szerepel a tantárgyak között. A hallgatók kötelező heti óraszám: I. félév: 29, II.: 33, III.: 29, IV.: 31, V.: 30.

5. Bár a tanítóképző intézet felsőoktatási intézmény, *szervezete* bizonyos mértékben eltér a többi felsőoktatási intézményétől. Az oktató-nevelő munka alapszerve nem a tanszék, hanem a szakcsoport. Egyes szakcsoportok heterogének, egymással össze nem függő szaktárgyak oktatói alkotják. Az oktatók között nem alárendeltségi — tanár, docens, adjunktus, tanársegéd, gyakornok — viszony van, hanem mellérendeltségi viszony. Valamennyi oktató intézeti tanár. Ezek az eltérések lényeges és negatív szerepet játszanak az intézetek működésében, színvonaluk kialakításában.

6. A középfokú tanítóképzésnek felsőoktatási szintre való áttérése legkevésbé a *gyakorló általános iskolákat* érintette. A felsőfokú intézetek ezeket — a szombathelyi intézet kivételével — a középfokú tanítóképzőktől „örökölték”. A tanítóképzés gyakorlati színvonalának kialakításában, az alsótagozati tanításra alkalmas tanítók képzésében a múltban is döntő szerepük volt. Kiváló munkát végeztek. Megállapítható, hogy az új intézetek működésének megkezdésekor a tanítóképzés színvonalát meghatározó tényezők közül a gyakorlóiskolák jelentették a törésmentes folytonosságot, állandóságot, amelyre új tanítóképzésünk biztosan építhetett.

A gyakorlati képzés színvonalának emelése érdekében a tanítóképző intézeti hallgatók egy felévet külső általános iskolában szakmai gyakorlattal töltöttek el.

Összefoglalásként megállapítható, hogy új tanítóképzésünk 1959 szeptemberében kiváló központi szervezéssel, szakirányítással, erős, szilárd erkölcsi-politikai-ideológiai intézeti vezetéssel, ennél jóval kisebb értékű szakkészültséggel, a többi felsőoktatási intézményhez képest lényegesen alacsonyabb hallgatói érettségi színvonalalal, életképes, de hiányos tantervvel, programokkal, jegyzetekkel, felsőoktatásra alkalmas elhelyezéssel és általában kiváló gyakorló általános iskolákkal indult el a fejlődés útjára.

II.

Az elmúlt tíz esztendő során tanítóképzésünk felsőoktatási rendszerében alapvető változás nem történt. Bár a felsőoktatási intézményekről szóló 1962. évi 22. számú törvényerejű rendelet a felsőfokú tanítóképzést létrehívó 1958 : 26. tvr.-et hatályon kívül helyezte, a tanítóképzés rendszerében változást nem hozott, s végeredményben a tanítóképző intézeteket félreérthetetlenül besorolta a felsőoktatási intézmények közé, a felsőoktatási intézmények oktatási rendszerébe. Ezzel felügyeletét, igazgatását még szorosabbra fűzte a felsőoktatási intézmények felügyeleti, igazgatási rendszeréhez. A felsőoktatási intézmények egyes kérdéseiről szóló 35/1962. (IX. 16.) számú rendelet hasonló értelemben járt el. A következőkben tanítóképzésünknek csak a leglényegesebb, a tíz év során bekövetkezett változásait foglalkozunk.

1. A tanítóképző intézetek minisztériumi *felügyeleti és igazgatási ügyeit* hét éven át a felsőoktatási főosztályhoz tartozó önálló tanító- és óvónőképző intézeti osztály intézte. Az osztály 1965-ben kivált a felsőoktatási főosztály keretéből s a főosztály felügyeletét gyakorló miniszterhelyettes hatásköréből. A tanítóképzés ügyeinek intézése azóta az általános iskolai tanárképzés, gyógypedagógiai tanárképzés és óvónőképzés ügyeivel együtt az önálló pedagógusképző osztály feladata.

2. Lényeges változás volt több intézet vezetésében. Az 1959-ben megnyílt tizenegy intézet igazgatói közül mindössze három maradt meg vezetői állásában. Egyes intézeteknek az elmúlt évek során három igazgatója is volt.

Az oktatói karban már lényegesen kisebb volt a fluktuáció, mint az intézetek vezetésében, ami az oktató-nevelő munka színvonalának emelkedésében lényeges szerepet játszott. Az elmúlt évek azoknak az oktatóknak a számára, akik a tanítóképzés ismerete nélkül kezdték meg oktató-nevelő munkájukat, bőséges lehetőséget adtak a tanítóképzés elméleti és gyakorlati kérdéseivel tudományos színvonalon való foglalkozására is. Ezt az értékes, felfelé ívelő munkát az intézeti tanárok előadásai, szaklapokban, folyóiratokban megjelent tanulmányai mindennél szebben igazolják. Magukban az évenként megjelenő „Tanítóképző Intézetek Tudományos Közleményei”-ben mintegy hetven tanulmány jelent meg a pszichológia, pedagógia, módszertan, neveléstörténelem, népművelés, irodalom, művészeti tárgyak köréből.

3. A tanítóképző intézetekbe felvett hallgatók *érettségi színvonala* lényeges emelkedést mutat az elmúlt évek során. Ennek szemléltetésére közöljük százalékosan az alábbi adatokat:

Tanév	Érettségien elért eredmény		
	Kitűnő, jeles	Jó	Közepes, elégséges
1960/61.	12,8	29,8	57,4
1963/64.	16,1	46,0	37,9
1964/65.	13,0	43,0	44,0
1965/66.	17,9	60,5	21,6
	jeles	jó	közepes elégséges
1967/68.	32,5	53,7	13,8
1968/69.	29,4	59,7	10,9

4. 1964-ben, a hallgatók „túlterhelésének” megszüntetése érdekében új tantervet adott ki a minisztérium. A tanterv csökkentette a heti óraszámot. A félévenkénti óraszám így alakult: I. 30, II. 32, III. 31, IV. 27, V. 23. A tanterv megszüntette a szigorlatokat, csökkentette a kollokviumok számát, emelte a gyakorlati jegyes és az aláírásos tantárgyak számát. Az államvizsga tárgyaként „záródolgozat megvédését” írta elő. A tanterv elméleti óráinak száma 30 %-ra csökkent, a gyakorlati óráké 70 %-ra emelkedett. A tanterv nem vette figyelembe azt, hogy a hallgatóknak csak „mennyiségi” túlterhelése volt bizonyos mértékben és nem „minőségi”. A tanítóképző intézetek dominálónan pedagógiai jellegű tantárgyai nem is vezethetnek veszélyes minőségi túlterhelésre. Az új tanterv bevezetése az oktatás színvonalának, súlyának emelése helyett átmenetileg annak csökkentéséhez, kisebb súlytalanításához, a hallgatók munkájának bizonyos mértékű lazításához vezetett. A minisztérium a tanterv fogyatékosságait esetenkénti rendelkezésekkel korrigálta.

5. Nyolc éven át az intézetek megnyitásakor kiadott egységes Szervezeti és működési szabályzat határozta meg valamennyi intézet működését. Nyolc év után megérett a helyzet arra, hogy az egyes intézetek különleges helyi adottságainak megfelelően alkossák meg szervezeti és működési szabályzataikat. Ennek érdekében adta ki a minisztérium a *Tanárképző Főiskolák, Tanítóképző intézetek és Óvónőképző intézetek szervezetének és működésének Általános Szabályzatát*. Ennek alapján minden tanítóképző intézet elkészítette a saját szervezeti és működési szabályzatát, s ezzel az intézetek szervezeti és működése sajátos helyi színvonalra is kapott. Az intézetek szervezeti felépítésében egyébként tíz év alatt semmiféle lényeges változás nem történt.

6. Az intézetek elhelyezésében, számában lényeges változást a szegedi tanítóképző intézet megszüntetése jelentett.

7. A középfokú tanítóképzésben a gyakorló általános iskolák feladata 14—18 éves tanulók gyakorlati képzésének megoldása volt. Az új, felsőfokú tanítóképzésben 18—21 éves, érettségizett, jóval nagyobb tudású és szellemi, fejlettségi színvonalon álló hallgatókat kell az általános iskolai alsó tagozati gyakorlati oktató-nevelő munkára előkészíteni. Bár a cél mindkét esetben ugyanaz, de a cél megvalósításában már teljes mértékben a magasabb életkor, magasabb szellemi, tartalmi színvonal alapulvételével kell eljárni. Gyakorlóiskoláink ezt az „átállási” feladatot a gyarapodó évek során szépen, megnyugtatóan oldották meg, s tervszerű együttműködésben az intézeti tanárokkal, mintaszerűen készítik elő a hallgatókat általános iskolai oktató-nevelő gyakorlati munkájukra.

Összefoglalásként megállapítható, hogy az elmúlt évek során a tanítóképzésünk minisztériumi felügyeletét és igazgatását intéző osztály kivált a felső-

oktatási főosztály keretéből, gyakran változtak az intézetek igazgatói; örvendetes, hogy lényegesen emelkedett az oktatók szaktudása, tudományos munkássága, a tanítóképzés szakkérdéseiben való tájékozottsága, a hallgatók érettségi színvonala, s bár az új tanterv bevezetésével csökkent a hallgatók mennyiségi túlterhelése, de az enyhe követelményű vizsgarendszer következtében átmenetileg csökkent tanítóképzésünk fajsúlya, általános színvonala, lazult a tanulás komolysága.

III.

Tanítóképzésünk tízéves fejlődésének, színvonalalakulásának vázlatos elemzése már megfelelő alapot ad jelenlegi leglényegesebb színvonalproblémáinak felvetésére, perspektivikus vizsgálatára.

1. Új tanítóképzésünk egyik nehezen megoldható problémája az *oktatók megfelelő utánpótlása*. Jelenleg pályázat alapján, intézeti tanári kinevezéssel, minden tanítóképzési tapasztalat és gyakorlat nélkül a kezdő oktató „egyenlőrangú” oktatótársa lesz a nagy oktatói-nevelőgyakorlattal és tudományos munkássággal rendelkező intézeti tanárnak. A megfelelő oktatóutánpótlás, oktatóképzés s ezzel tanítóképzésünk színvonalának emelése érdekében a jövőre vár ennek a minden felsőoktatási intézménytől eltérő kérdésnek a rendezése. Véleményünk szerint ennek természetes útja: *a gyakran heterogén szakcsoporti rendszer megszüntetése, tanszéki rendszer kiépítése, s ezzel szubordinációs oktatói kar kialakítása*. Ennek alapfeltétele a jelenleginél nagyobb kapacitású, nagyobb hallgatólétszámú intézetek létesítése. Nem mammut-intézeteké, mert az az oktatók és hallgatók közötti személyes kapcsolatot könnyen mechanizált gépezetté alakíthatná át. Olyan befogadóképességű intézetek megszervezése, amelyekben minden szakon az oktatók létszáma annyira emelkednék, hogy a tanszék minden szakon megalakítható lenne. És nem a jelenlegi intézetek megszüntetésével, hanem kibővítésükkel. A jövő helyes, de meglehetősen távoli útja ez. Jelenleg ez rendkívüli szervezési, személyi és költségvetési kérdéseket vetne fel. Véleményünk szerint addig is, amíg a távoli jövőben ennek megvalósítására sor kerülhetne, az oktatók alkalmasságának pályázat alapján való kiválasztására, eldöntésére nagyobb gondot kellene fordítani, mint bármelyik felsőoktatási intézményben.

Új tanítóképzésünk még fiatal. Bár oktatóinak oktató-nevelő munkája, tudományos és szakszínvonala sokat fejlődött tíz év alatt, kiemelkedő, rendkívüli értékű oktatókban még nem lehet túl gazdag. Éppen ezért addig is, amíg tanítóképző intézeteink szervezetileg is teljes felsőoktatási intézményekké alakulhatnak át, s így az oktatók utánpótlása szakszerűen megoldható lenne, lehetővé kellene tenni a tanítóképzés területén rendkívül értékes, kiemelkedő oktató-nevelő munkát végzett s a nyugdíjazási korhatárt elért oktatók részére a tanítóképzésben való további részvételt. Ez elsősorban közérdek, a tanítóképzés s ezzel közvetve az általános iskolai színvonal emelésének érdeke. Tanítóképzésünk még korántsem ért el olyan színvonalat, hogy legnagyobb értékeit, idő előtt elpazarolhatná. Ezeknek a kiemelkedő, nyugdíjkorhatárt elért kiválóságoknak a száma oly kevés, hogy gyakorlatilag semmiképpen sem gátolná a fiatalság természetes, jogos előrehaladását.

2. Tanítóképzésünk színvonalának alakulására döntő hatással van *a hallgatók alkalmassága*. Ezt a tanítóképzés színvonala, az általános iskolai tanítói hivatás megfelelő betöltése szempontjából többek között a következők határozzák meg: a) a hallgatók politikai-erkölcsi-ideológiai tájékozottsága, magatartása,

b) középiskolai tanulmányi színvonala, érettségi eredménye, c) középiskolai típusok szerinti megoszlása, d) pedagógiai képessége, rátermettsége.

a) A felvételi vizsgát tett pályázók politikai-erkölcsi-ideológiai tájékozottságának, még kialakulóban levő magatartásának mértékéül elsősorban a középiskoláknak a pályázókra vonatkozó jellemzése vehető alapul. A felvételi bizottság rendelkezésére álló rövid idő, beszélgetés alapján csak bizonyos mértékű valószínűséggel lehet a vizsgázó tájékozottságára, magatartására következtetni. Az emberi magatartás, meggyőződés egzakt módon nem mérhető.

b) Felsőfokú tanítóképzésünk kezdeti éveiben a felvett hallgatók középiskolai tanulmányi színvonala, az érettségien elért eredménye lehangolóan alacsony volt. Az azóta eltelt évek során ez a színvonal fokozatosan, lényegesen emelkedett. Bár a felsőoktatási intézmények többségében felvételi vizsgát tett s az 1968/69. tanévre felvett pályázók érettségi színvonala most is lényegesen magasabb, mint a tanítóképző intézetekbe áramlóké, a kezdeti színvonalhoz képest mégis rendkívüli az emelkedés. Világosan mutatják ezt az alábbi összehasonlító adatok:

Tanév	Felvett pályázók érettségi eredménye					
	kitűnő	jeles	jó	közepes	elégséges	összes
1960/61.	24	61	199	309	73	666
1968/69.	—*	189	383	67	3	642
Százalékban						
1960/61.	3,61	9,16	29,87	46,40	10,96	100,00
1968/69.	—	29,43	59,65	10,44	0,48	100,00

* Az 1963/61. tanévi érettségi eredmény értékelésére kitűnő fokozatot nem használtak.

Az 1960/61. tanévre felvett hallgatók közül — összevonva a kitűnő és jeles rendűeket — minden tizenharmadik volt kitűnő—jeles rendű, minden harmadik jó, minden második közepes és minden tizedik elégséges rendű. Ezzel szemben az 1968/69. tanévre felvett hallgatók közül már minden harmadik volt jelesen, minden második jól, minden tizedik közepesen és csak minden kétszázadik volt elégségesen érett. Tíz év alatt tehát nagymértékben emelkedett a tanítóképző intézetek hallgatóinak középiskolai érettségi színvonala, amelyre mai tanítóképzésünk egész oktató-nevelő munkája épül.

A tanítóképző intézetekbe áramló és felvételi vizsgát tettek érettségi eredményei már sokkal kedvezőtlenebbek a legtöbb felsőoktatási intézményben felvételi vizsgát tett pályázókhoz képest. Szemléletesen mutatja ezt az alábbi összeállítás:

Intézménytípus	Vizsgát tett pályázók érettségi eredménye százalékban				
	5	4	3	2	N+
Tudományegyetemek	50,55	38,34	9,97	1,00	0,14
Műszaki egyetemek	38,04	44,28	15,68	1,66	0,34
Orvostud. egyetemek	48,50	38,10	11,39	1,98	0,03
Agrártud. egyetemek	25,78	47,16	23,07	3,95	0,04
Tanárképző Főisk.	22,46	49,29	24,33	3,86	0,06
Tanítóképző Int.	12,39	49,68	32,26	5,67	0,00
Óvónőképző Int.	5,11	30,21	46,95	17,73	0,00
Felsőfokú ip. techn.	9,31	38,29	40,97	10,35	1,08
Felsőfokú mez. techn.	4,78	33,85	45,25	15,40	0,72
Felsőfokú szakiskolák	23,74	49,16	23,48	3,35	0,27

N+ = Nem érettségizett

o Megállapítható, hogy a tudomány- és orvostudományegyetemen minden második, a műszaki egyetemeken minden harmadik, a tanárképző főiskolákon minden negyedik, a tanítóképző intézetekben minden nyolcadik, az óvónőkészítő intézetekben pedig minden huszadik vizsgázó volt jelesen érettt.

c) Felsőfokú tanítóképzésünk az általános gimnáziumra épül. Bár az 1958: 26. tvr. elvileg lehetőséget ad más középiskolai tanulmányt végzettek tanítóképző intézeti felvételére is, de szakközépiskolai, technikai tanulmányok végzése általában nem ad megfelelő alapot a színvonalas tanítóképzésre. Az általános gimnáziumok célja kettős: korszerű, általánosan művelt és felsőfokú tanulmányok végzésére alkalmas emberek kialakítása. A technikumok és más középiskolák célja hármassal: olyan általánosan művelt szakemberek kialakítása, akik felsőfokú tanulmányok végzésére is alkalmasak. Az általános iskolában két súlyponti tantárgy van: a magyar nyelv és irodalom és a matematika. Középiskolánk közül csak a kettős célú gimnáziumban foglalkoznak e két tantárggyal, általában a közismereti tantárgyakkal a tanítóképzés, az általános iskolai tanítói oktató-nevelő munka szükségletének megfelelő terjedelemben és mélységben.

Az általános iskolai alsótagozati ismeretek tanításához szükséges tantárgyakat az általános gimnáziumban és szakközépiskolában a következő óraszámokban tanítják:

Tantárgy	Az I—IV. osztály órászáma	
	gimnáziumban	szakközépiskolában
Magyar nyelv és irodalom	548	387
Matematika	613	486
Fizika	387	198
Biológia	198	66
Kémia	264	132
Földrajz	198	66
Rajz	97	—
Ének-zene	97	—
Testnevelés	258	258
Összesen:	2660	1593

Az általános gimnáziumban 1067 órával, 40,1 %-kal többet fordítanak azoknak a tantárgyaknak a tanítására, amelyek megalapozzák az általános iskolai alsótagozati ismeretek tanítását. Alapvető jelentőségű tehát a tanítóképző intézetekbe gimnáziumi és nem más középiskolai érettségit tett hallgatók felvétele. A tanítóképző intézetekben az 1968/69. évben felvételi vizsgát tett és felvett hallgatók középiskola típusok szerinti megoszlását az alábbi adatok mutatják:

	A felvettek megoszlása középiskolák szerint							Egyéb	Összesen
	Gimnázium	Ipari	Mezőg.	Közg.	Ipari	Mezőg.	Közg.		
		technikum			szakközépiskola				
számban	574	2	3	20	4	11	20	8	642
százalékban	89,41	0,31	0,47	3,12	0,62	1,71	3,11	1,25	100,00

A felvett hallgatók kerekén 90 %-a gimnáziumi tanulmányokat végzett. Ez szilárd tanulmányi alapot ad a tanítóképzés színvonalas oktató-nevelő munká-

jához. A többi középiskola közül csupán a közgazdasági technikum és a közgazdasági szakközépiskolai tanulók mutattak számottevő érdeklődést a tanítói pálya iránt. Tanítóképzésünk megfelelő színvonalának biztosítása érdekében az intézeteknek a jövőben is döntően gimnáziumi érettségizettekkel való benépesítésre kell törekedniük.

d) Az 1968/69. tanévi tanítóképző intézeti felvételt pályázók és vizsgátlottak száma háromszorosra volt a felvételi keretszámnak. Az intézetek megnyitása óta, amikor a pusztán benépesítés volt a legfőbb gond, rendkívül megnőtt a *felvételi vizsga* jelentősége. Tanítóképzésünk igen lényeges, de talán legnehezebb problémája olyan felvételi vizsgarendszer megalkotása, amelynek alapján a nagyszámú pályázók közül nagy pontossággal lennének kiválogathatók a tanítói pályára legalkalmasabbak. A felsőoktatási intézmények felvételi vizsgatárgyai általában az intézmény szaktudományának megfelelő középiskolai tantárgyak. Így a műszaki egyetemeké a matematika, fizika vagy kémia. A bölcsészkar magyar—orosz szakjára való felvételnél a magyar és az orosz. A tanítóképző intézetek szaktudományának, a pedagógiának és segédtudományainak megfelelő középiskolai tantárgy nincs. Ez az egyik nehézség a megfelelő felvételi vizsga megalkotásában. A másik nehézség az, hogy a tanítói pályára való alkalmasság nemcsak ismeret, hanem a pedagógiai képesség, beállítottság, rátermettség vizsgálatával állapítható meg.

Tanítóképző intézeti felvételi vizsgarendszerünk még csak kísérleti stádiumban van. Az intézetek első éveiben a felvételi vizsgálatok egyike a pedagógiai rátermettség vizsgálata volt, a pályázók előírt foglalkozása 6—10 éves gyermekkel. Az alapjában véve korszerű gondolat a gyakorlatban nem vált be. A mintegy húsz perces foglalkozás alapján a vizsgázó pedagógiai képességére megbízható megállapítás nem volt tehető. Az 1962/63. évtől kezdődően a pedagógiai rátermettség vizsgálata már nem is szerepel a felvételi vizsgán. A jelenlegi vizsgarendszerben három követelmény fogadható el a tanítói pályára, illetőleg a tanítóképző intézeti tanulmányok végzésére való alkalmasság mértékéül: a testi-egészségi, a zenei hallás és a magyar nyelv és irodalmi vizsgálat. Az 1962 óta beiktatott történelemből való vizsga alkalmas lehet ugyan bizonyos mértékű történelmi, világnézeti tájékozottság megállapítására, de nem ad alapot a tanítóképző intézeti tanulmányok végzésére való alkalmasság, még kevésbé a pedagógiai képesség megállapítására. Ugyanez mondható el a biológiáról, amelynek felvételi tárgykénti bevezetése felvetődött. Minthogy az általános iskola alsó tagozatában egyik súlyponti tárgy a matematika, kézenfekvő lenne a magyar mellett a matematika felvételi vizsgára való beállítása. Ez nyilván alkalmas adna a pályázó rendszeres gondolkodásának, lényeglátásának a megvizsgálására. Viszont az is igaz, hogy az a gimnáziumi érettségizett, akinek matematikából legalább jó érdemjegye van, nyilván rendelkezik olyan rendszeres gondolkodással, lényeglátással, amely ebből a szempontból alkalmassá teszi a tanítóképző intézeti tanulmányok végzésére, a tanítói pályára. Azt, hogy a jelenlegi felvételi vizsgarendszer nem ad eléggé biztos, megnyugtató alapot a pályázók pontos, igazságos kiválasztására, többek között igazolni látszik a középiskolából tíz pontot hozott és a felvételi vizsgán tíz pontot szerzett pályázók számának összehasonlítása.

Az 1968/69. tanévi felvételt 1993 érettségizett pályázott, és tett felvételi vizsgát. Ezek közül a középiskolából 10 pontot 165 pályázó, a vizsgázók 8,28 %/a hozott. Ezzel szemben a felvételi vizsgán mindössze 15 pályázó, a vizsgázóknak csak 0,65 %/a szerzett 10 pontot. Nehéz megmagyarázni azt, hogy ami-

kor a felvételi vizsgát tett érettségizettek közül minden tizenkettedik hozott 10 pontot a középiskolából, csak minden kilencvenediknek sikerült 10 pontot szereznie a felvételi vizsgán. A felvételi vizsga tárgya a magyar és történelem volt. Ismételjük, hogy tanítóképzésünk további színvonal-emelése érdekében a jövő egyik megoldásra váró nehéz, összetett feladata olyan felvételi vizsgarendszer megalkotása, amelynek alapján a pályázók közül nagy pontossággal lennének kiválogathatók a tanítói pályára legalkalmasabbak.

e) Tanítóképzésünk színvonalalakulásában s így közvetve az általános iskolai oktató-nevelő munkában szerepe van a nőhallgatók száma emelkedésének, a tanítóképző intézetek „elnőiesedésének”. Bár a nőhallgatók számának aránya a pedagógusképző intézményekben a legnagyobb, a nők számának emelkedése általános jelenség felsőoktatási intézményeinkben. Az 1968/69. tanévre felvett hallgatók nemek szerinti megoszlását az alábbi táblázat mutatja:

Intézménytípus	Az 1968/69. tanévre fekvettek		
	száma	százalékban	
		nő	férfi
Tudományegyetemek	1125	78,7	21,3
Műszaki egyetemek	1110	35,2	64,8
Orvostudományi egyetemek	1153	60,5	39,5
Agrártudományi egyetemek	277	46,5	53,5
Tanárképző főiskolák	860	86,8	13,2
Tanítóképzők	581	90,7	9,3
Óvónőképzők	328	100,0	—
Felsőfokú ipari technikumok .	1267	30,4	69,6
Mezőgazd. technikumok	828	15,1	84,9
Felsőfokú szakiskolák	8022	56,7	43,3

Az 1968/69. tanévre felvett 581 tanítóképző intézeti hallgató közül már 90,7 % nő és csak 9,3 % a férfi hallgató. Jelenleg tanítóképző intézeteinkben mindössze 58 férfi hallgató van.

Általános iskoláinkban a tantestületek elnőiesedése továbbtartó folyamat. Az 1968/69. tanévben általános iskoláinkban 62 523 pedagógus működik. Ebből 44 328 nő oktató, tehát az oktatók 70,9 %-a. Legnagyobb a nők aránya Miskolcon, 83,1 % és Budapesten, 82,3 %. Minthogy a tanárképző főiskolákon és a tanítóképző intézetekben jelenleg a nő hallgatók aránya még magasabb, a tanárképző főiskolák I. évfolyamán 86,8 %, a tanítóképző intézetekben pedig 90,7 %, az általános iskolák további elnőiesedése várható.

3. Tanítóképzésünk színvonala többek között a *mindenkori tanterv, a tanterv alapján készített programok és tankönyvek* függvénye. Az intézetek oktató-nevelő munkája jelenleg az 1964. évben kiadott tanterv alapján folyik.

Középfokú tanítóképzésünkben maga a tanítóképző adta meg azt a közismereti tudást, általános műveltséget, amelyre szüksége volt a leendő tanítónak oktató munkájának végzéséhez s azt is, hogy hogyan kell ezeknek az ismereteknek alapján oktatnia, nevelnie. Felsőfokú tanítóképzésünk alépítménye, az általános gimnázium természetesen nem adhatja meg és semmilyen irányítást nem adhat arra, hogy hogyan kell a gimnáziumban megszerzett ismeretek alapján az általános iskolában tanítani. Világos, hogy felsőfokú tanítóképzésünknek kell mindent megadnia ahhoz, hogy hallgatói megfelelően előkészülhessenek a tanítói munka korszerű végzésére. A tanítóképző intézet tantervében ennek meg-

felelően vitathatatlanul uralkodó helyet kell elfoglalnia szaktudományának, a pedagógiának és segédtudományainak, valamint ezek alkalmazásának, a szak módszertanoknak és a gyakorlati képzésnek. Ezek szintézise adja meg a tanítóképző intézet szakjellegét. A pedagógia és segédtudományai, valamint a szak módszertanok és a gyakorlati képzés alaptantárgyak. A világnézet kialakítása, az erkölcsi-politikai-ideológiai oktatás-nevelés szempontjából a marxizmus—leninizmus tudománya minden pedagógusképző felsőoktatási intézményben alapvető tudomány, így természetesen a tanítóképzésben is. Tanítóképzésünk többi tantárgya kiegészítő jellegű. Ezek közül kiemelkedő helyet foglal el a magyar nyelv és irodalom és a matematika.

Meglehetősen sok szó esik a tanítóképzésünk egyoldalúan humán jellegéről s arról, hogy a természettudományos tárgyak helyzete az 1964. évi tanterv alapján sem változott a szükséges és korszerűség szempontjából indokolt mértékben.

Egy oktatási intézmény humán — reál jellege a humán és reál tantárgyaira a teljes tanulmányi időben fordított óraszámok arányában, százalékosan, megközelítően kifejezhető. Arra az érdekes és lényeges kérdésre, hogy az intézet hallgatói tanítói hivatásuk betöltéséhez a tanítói képesítés megszerzésével megfelelő arányú humán és reál, társadalomtudományi-humán és természettudományi-technikai műveltséget visznek-e magukkal, megközelítő feleletet az általános iskola alsó tagozata, az általános gimnázium és tanítóképző intézet humán — reál tantárgyainak óraszám aránya adhat. A három intézménynek a teljes tanulmányi idő alatti, humán, reál, „neutrális” tantárgyak szerinti óraszám arányát az alábbi táblázat adja meg.

	Humán	Reál	Neutrális
	óraszám százalékban		
Általános iskola, I—IV. o.	58,8	33,0	8,2
Általános gimnázium	45,8	45,0	9,2
Tanítóképző intézet	67,7	14,8	17,5

Látható, hogy az általános iskola alsó tagozatának óraterve s így tanterve is erősen humán jellegű, aminek természetes oka a magyar nyelv és irodalom domináló helyzete. Ennek megfelelően az alsótagozati oktató-nevelő munkában a tanító humán műveltségének nagyobb tere és jelentősége van, mint reál műveltségének. Minthogy a teljes általános iskolában a természettudományos szakműveltséget elsősorban a felső tagozat tanárai képviselik; a tanító természettudományos műveltségének az iskolán kívüli munkában, a társadalomban ma már nincs olyan alapvető jelentősége, mint a népiskola idején volt.

Az általános gimnáziumban a humán és reál tanulmányok egyensúlyban vannak, egyenlő mértékűek. A tantárgyak nagy óraszámúak mind a humán, mind a természettudományos általános műveltség kialakításához, mind a humán, mind a reál felsőfokú tanulmányok végzéséhez biztos, szilárd alapot ad.

Felsőoktatási intézményeink szaktudományokat művelő intézmények. A tudományegyetemek bölcsészkarja a humán, természettudományos kara a reál tudományok művelő helye. Tanítóképző intézeteink szaktudománya a pedagógia és segédtudományai, tehát az intézmény a humán tudományok elméleti és gyakorlati művelésének helye. Az 1964. évi tanterv szerint az órák 67,7⁰/₀-a humán

és csak 14,80%-a reál jellegű. Ez az „aránytalanság” természetes következménye az intézet fő feladatának, szakjellegének. Tanterve s így maga az intézmény is szükségszerűen, dominálónan humán jellegű.

Érdeemes és szükséges elmélkedni azon, hogy a természettudományos jelleg hogyan lenne emelhető. Erre természetes s a tanítóképzés színvonalát emelő, egzaktabbá tevő lehetőséget elsősorban a matematika intenzívebb oktatása adhatna. Minthogy a tanító munka középpontjában mindenkor a gyermek, az emberformálás áll, talán emelhető lenne a biológia emberre vonatkozó részének rendszeres, nem öncélú, hanem a tanítóképzés magasabb színvonala szempontjából való oktatásával. Azt, hogy mennyiben és hogyan lehetne tanítóképzésünk természettudományos oktatásának színvonalát emelni, csak rendkívül gondos, körültekintő és elfogulatlan tanulmányozás alapján lehet megállapítani.

4. A tanítóképzés színvonalának emelése érdekében *tanítóképző intézeteink: szakfelszerelését teljesen korszerűvé, mintaszerűvé kellene tenni.* Olyan lélektani laboratóriumokat kellene minden intézetben felállítani, amelyekben kísérleti alapon győződhetnének meg a hallgatók az oktatás-nevelés törvényszerűségeiről, kvantitatív igazságairól. Teljesen korszerűvé kellene tenni az audio-vizuális felszerelést, s ezek elméleti kérdéseibe és gyakorlati kezelésébe minden hallgatót be kellene vezetni. Biztosítani kellene minden intézetben olyan kísérleti felszerelést, hogy a hallgatók mindazokat az elemi és középiskolai természettudományos kísérleteket, amelyek kapcsolatban vannak az általános iskola alsó tagozatának természettudományos fogalmaival, ismereteivel, kettős—hármás hallgató csoportokban egyidőben elvégezhesék.

5. *Gyakorlóiskoláink mintaszerű felszerelése nélkül nem várható a felszerelést megkívánó területeken a gyakorlati képzés színvonalának további emelkedése.* Az az állapot, hogy a gyakorlóiskolák sok tanácsi általános iskolához képest el vannak maradva a korszerű módszerek és korszerű kísérleti és szemléltetőeszközök ismeretében és alkalmazásában, tartósan nem tartható fenn a tanítóképzés színvonalának sérelme nélkül. A gyakorló általános iskolai oktató-nevelő munka színvonalának magasabban kell állnia az általános iskolai tanítási színvonalnál.

A féléves szakmai gyakorlatnak kétségtelenül vannak értékes elemei is. Fejleszti a pedagógiai képességeket, s még a képesítés megszerzése előtt összekapcsolja a való életet az intézetek minta életével. Mégis osztjuk azt a vélelményt, hogy célravezetőbb lenne, ha a távoli általános iskolai szakmai gyakorlat helyett a jelöltek gyakorlati képzésében az adott város területi általános iskolái vennének részt. Így egységes és kétségtelenül magasabb színvonalú irányítást adhatna az intézet a jelöltek gyakorlati képzéséhez.

IV.

Az előzőekben részletesen boncolgattuk tanítóképzésünk színvonalkérdéseit. Vizsgálódásunkat a nappali tanítóképzés területén végeztük. A teljesség kedvéért röviden érintenünk kell még a *levelező tanítóképzést* is.

Kezdetét a felszabadulást követően a dolgozók tanítóképző intézeteivel vette. Keletkezésének alapja nem a tanítóhiány, hanem társadalompolitikai szükségesség volt: a múltban önhibájukon kívül tanulni nem tudó tehetségesekkel szembeni jóvátétel. Azóta több mint húsz év telt el, s fenntartásának „jóvátételi alapja” már megszűnt. Mai levelező tagozati alakban való működését főként az általános iskolákban képesítés nélkül működő tanítók, kisebb mértékben pedig tanügyigazgatási munkakörben pedagógiai képesítés nélkül dolgozók

tanítói oklevél szerzésének lehetővé tétele okolja meg. Minthogy a színvonalas tanítóképzés a tanítóképző intézet irányítása alatt álló gyakorló általános iskolában végzett megfigyelésektől és gyakorlati tanításoktól elválaszthatatlan, természetes, hogy a levelező tanítóképzés tanítóképzésünk átlag színvonalát lényegesen csökkenti. Ezt világosan igazolja többek között az 1968/69. évi felvételtre pályázott nappali és levelező hallgatók vizsgaeredménye is. Amíg a nappali tagozati vizsgázók pontszámainak átlaga 12,58 volt, addig a levelező hallgatóké 10,92. A felvett nappali hallgatók pontszámátlagára 16,06, a levelezőké 13,75 volt. Még szembevetésben mutatja ezt a nappali és levelező tagozatra felvett hallgatók középiskolai érettségi eredmény szerinti megoszlása:

	Érettségien elért eredmény százalékban				
	5	4	3	2	n*
Nappali tagozat	29,43	59,65	10,44	0,48	0
Levelező tagozat	17,86	30,36	33,93	13,09	4,76

* Nem érettségizett

Tanítóképzésünk általános színvonalának biztosítása érdekében mindenképpen kívánatos a levelezőtagozati tanítóképzés terjedelmének erős korlátozása. Levelező képzés útján csak a valóban kiemelkedő középiskolai tanulmányokat végzett olyan dolgozók részére kellene biztosítani a tanítói oklevél megszerzését, akiknél a munkakör betöltése feltétlenül szükségessé teszi a tanítói képesítés megszerzését.

Felvetettük és elemeztük tanítóképzésünk néhány időszerű színvonal-kérdését, megoldandó feladatát. Joggal vetődik fel a végső kérdés: merre tart tanítóképzésünk? Mit hoz a távoli jövő?

Talán egységes általános iskolai pedagógusképzés váltja fel a most önálló, külön-külön úton haladó tanító- és általános iskolai tanárképzést? Olyan, amilyen 1948 szeptemberében a pedagógiai főiskola nyitotta meg kapuját? Vagy talán egységes tanárképzést hoz a jövő, amely már 1958-ban határozott terv volt, s a tanítóképzés magánosan halad önálló útján? .. Akárhogyan is alakul a jövő, egy bizonyos: a középfokú tanítóképzéshez már nem vezet vissza út, átlépett rajta az idő, az új, magasabb színvonalú tanítóképzés.

Золтан Рожонбаи

ПРОБЛЕМЫ УРОВНЯ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ

Автор посвящает свою статью анализу развития организованных в 1958 году высших учительских институтов. Он уделяет внимание вопросам руководства и контроля этих вузов, рассматривает проблемы, связанные с подбором преподавательского состава, анализирует результаты экзамена на аттестат зрелости и пригодность к педагогической работе поступающих. В статье приводятся интересные данные процесса роста отношения женщин в учительских институтах рассматриваются учебные планы и вносятся предложения относительно организационного устройства данных вузов. В заключение автор высказывает свои мысли о том, как добиться того, чтобы базовые школы эффективнее всего служили делу подготовки учителей.

PROBLEMS OF STANDARD IN THE TRAINING OF TEACHERS IN HUNGARY

The author analyzes the development of higher teachers' training colleges, these institutions set up in 1958. He discusses the problems connected with the supervision and direction of these colleges, as well as with the selection of the teaching staff, critically surveys the students' achievements at the maturity examinations in middle-schools and the data about their aptitude for teaching. He also brings interesting tabulated statements on the „feminization” of the teachers' training colleges. He subjects the curriculums to scrutiny, and presents suggestions regarding the organization of the colleges. Finally, he deals with the question, how could the interests of high-level training of teachers be served best by the training-schools.